

Historisch overzicht van de geschiedenis van het orgel in de Ned. Herv. Kerk te Beilen.

Alhoewel het orgel van bovengenoemde kerk niet van hoge ouderdom is, kon, ondanks veelvuldig sporen het bouwkontraakt tot op heden nog niet worden gevonden. Het instrument is namelijk niet voor de Hervormde Kerk te Beilen gebouwd, doch afkomstig uit een ander gebouw, alhoewel de voraging van de brede orgelkas merkwaardigwijze als het ware voor deze kerk is geschapen.

Volgens het boekwerkje Ned. Hervormde Kerk in haar in- en uitwendige staat, van De. van Genterse op blz. 249, zou het instrument afkomstig zijn uit de Broederkerk te Groningen en in het jaar 1840 in Beilen zijn geplaatst.

Dat met het onderhavige instrument niet een voorzien in deze kerk geplaatst aangeduid zou kunnen zijn, bewijst het in 1840 verzoeken deel II van van der Aa's Aardrijkskundig Boek der Nederlanden op bladzijde 251, aanvangende op blz. 250 met Beilen (anderzinnig) "De Herv. kerk te Beilen is een ruim gebouw, van hetwelk men "de tijd der stichting niet met zekerheid weet op te geven, maar het zeker een der "oudste van de provincie Bronthes. Men heeft daarin geen orgel" enz. enz. Aanluitend op het verzoeken kan het bericht gemeld worden, dat H. N. van 't Kruijs in 1885 publiceerde op pag. 151 van zijn dispositieverzameling, waarin vermeldt wordt, dat P. van Oekelen in 1840 in de H. K. Broederkerk van Groningen een twee-klaviers orgel met vrij pedaal van 26 stemmen bouwde.

De datum, vermeldende op de jaartijds samengestelde Voorlopige Lijst der Nederlandse Monumenten van geschiedenis en kunst, te weten 1840, is dan ook niet juist. In eerste aanleg dateert het orgel van vroeger datum.

Een verdwenen opschrift op het orgel luidde: "Dit orgel is door de Heer B. Kerchoff van Groningen in Oct. 1840 uit de Broederkerk aldaar afgebroken en hier geplaatst." Kerchoff was echter niet de maker van dit orgel, doch verkocht de vrijkomende orgels voor de H. K. Kerk te Groningen, die na 1820 de beschikking over de Broederkerk kregen en de S. G. schuilkerken sloten.

De inwijding van dit orgel in Beilen vond plaats op 22 November 1840. Het instrument telde 9 stemmen en een vrij pedaal. Het is hersteld in 1862 en besit thans 11 stemmen met een aangehangen pedaal. Als maker laat zich met vrij grote zekerheid van Oekelen noemen. De door de Herv. Gemeente van Beilen betaalde som bedraagt volgens opgave f. 1523.-- (dienst 1843, overlegd aan College van Toezicht.) volgens andere geschiedschrijvers ruim f. 2000.--

Aangenien een brand vele archiefstukken in het verleden heeft verteerd, is niet meer nauwkeurig na te gaan, welke werkzaamheden in of omstreeks 1862 worden uitgevoerd.

Hiet kan worden aangenomen, dat het instrument na 20 jaren gebruik, geheel is vernieuwd in bedoelde periode.

Er is trouwens sprake van restauratie en uitbreiding in die periode. Doordat de vertoont het orgel een totaliteit van een éénklavierorgel uit het midden van de vorige eeuw, van de makelij van van Oekelen.

Alhoewel de huidige toehoupte normaal kan worden genoemd, zijn gedekte pijpen afgesneden en de stemrullen van de sprekende frontpijpen lager gedraaid, waarbij deze tegen de hangere en stiften op meerdere plaatsen geworpen zijn.

Expressions zijn in de grotere pijpen gemeden en waarschijnlijk kleinere pijpen afgesneden.

De windladen zijn verdeeld in C en Cis lade, terwijl onder de C lade een magazijn-balg ligt, die oorspronkelijk zijn wind toegevoerd kreeg via het trappen van twee schepbalgen, welke nog onder de Cis lade liggen en waarvan de trappers zijn afgehaald. Voor enige jaren is een ventilator aan de magazijnbalg aangesloten, die thans deze balg van wind voorziet.

orgel Beilen

De dispositie van het onderhavige instrument is als volgt:

Prestant 8 voet
 Presta nt 16 voet vanaf klein e.
 Bourdon 16 voet
 Holpijp 8 voet
 Fluit 4 voet (Nachtroorn)
 Octaaf 4 voet
 Quint 3 voet
 Octaaf 2 voet
 Mixtuur 3-4-5 sterk, bas en diakant
 Trompet 8 voet bas en diakant.
 Viola di Gamba 8 voet

de manna leeva ng is van C groot octaaf t.o.m.g 3 gestreept octaaf
 de oevang van het aangehangen pedaal is van C groot t.o.m.d 1 gestreept octaaf.

De opeenvolging op de windlade is een van de normale gang van zaken afwijkende.
 De lade heeft namelijk twee kleppenkasten, terwijl de grote en zachte labiaal-
 stemmen voor op de lade staan en de andere op de achterste helft.
 De windtoevoer tot de s.g. sterke stemmen kan door middel van een klep in het
 toevoerkanaal naar de achterste helft afgesloten worden. Ter bediening van deze
 klep is een trede aangebracht.

De opeenvolging is dan aldus: Prestant 8 voet
 Prestant 16 voet vanaf klein e.
 Viola di Gamba 8 voet
 Holpijp 8 voet
 Fluit 4 voet (Nachtroorn)
 Bourdon 16 voet

op tweede helft:

Octaaf 4 voet
 Quint 3 voet
 Octaaf 2 voet
 Mixtuur 3-4-5 sterk
 Trompet 8 voet

Het geheel is zeer ruim opgesteld in de orgelkas.

De huidige toestand van het orgel vertoont de volgende gebreken:

Windladen: vrij sterke door- en bijpraak.

Mechaniek: trammel en in de draaipunten, zowel van toets-als van registertraktuur,
 een winkelbankregel boven het klavier is vernieuwd en fabrieksmatige
 winkels zijn aangebracht. Van vrij recente datum. Traktuur loopt scheef
 door onjuiste indeling van de draaipunten.

Pijpwerk: deels door vernieuwing aangepaste pijpvoeten, welke in vroegere perioden
 in lak zijn gedempeld, hier en daar geschaarde en geknepen pijpstanden,
 tengevolge van stemmen met lokale windladen. Toonhoogte en expressies
 als boven omschreven. Tongwerk Trompet 8 voet heeft vele beschadigingen
 opgelopen in bekere en bij stemcrulken.
 Dit tongwerk spreekt slecht aan en is thans niet bruikbaar. In het algemeen
 voor de bouwperiode weinig kernsteekten.

Windvoorziening: als veron reeds omschreven. Herstel aansluiting balgen mogelijk
 voor eventuele storing van toevoer stroom op motor. Inmiddels goede staat

*heel slechte naar
 waarf*

Orgelkas en houtwerk

hang en sluitwerk van luiken in tamelijk goede staat. houtwerk aanwezig in meerdere houten delen en snijwerk ter weerszijden van de orgelkas.

Klavier:

enige stukjes toetsbaleg zijn verdwenen, het middengedeelte van het klavier is uitgesleten.

Restauratieplan

Windluiders geheel uit elkaar nemen, schoonsmaken, richten en ev. bijstellen. Opnieuw verlijmen en slopen voorzien van z.g. podomee sleepconstructie, ter voorkoming van door-en bijpraak. Ventilatoren ev. opnieuw beieren, pulpjetten vervangen, ev. door schijven. Mechaniciëren

Uit elkaar nemen. De oorspronkelijke delen schoonsmaken, roestwer behandelen wat de metalen delen betreft, draaipunten opsmoren rasmeelvrij maken en nasmakregel boven klavier vervangen door bij het werk passende nieuwe met idem wintelhaken. Avontueel onbetrouwbaar geworden draadwerk vernieuwen.

Pijpwerk:

Schoonsmaken, opronden en solderen waar noodzakelijk is. Indien na overleg met Rijksadviseur na demontage en verder onderzoek besloten wordt, voor zover dit noodzakelijk mocht blijken een lagere stemming door verlenging van pijpen te verkrijgen, expressies dichtesolderen, kleinere pijpen verlengen en stemkrullen hoger stellen. Het tongwerk geheel herstellen. Het geheel besien op te vervangen voeteinden i.v.m. verankering daarvan.

Windvoorzienings

Belgen herstellen en aansluiting van schopbalgen op magnetijbelg geheel bruikbaar maken. Trapinstallaties verlengen van treden, die nu afgesnagd zijn. Motor vrijstaand van de kas achter het orgel met houten kanaal plaatsen.

Orgelkas

het geheel schoonsmaken, hang- en sluitwerk verbeteren en uitgesnagd stuk in onderluik achterzijde aanvullen, noodzakelijk geworden door het verplaatsen van de windmachine. Door houtwerk aangetaste onderdelen impregneren daarna tegen en die delen die een dragende of steunende functie hebben en door houtworm te veel zijn aangetast, vervangen.

Conducties gedekte conducties uitdeuken en opnieuw aansluiten.

Klavieren:

Klavier van het "werk" uitbleken, uitgesleten delen vervangen (wit ivoor) verdwenen stukjes aanvullen en op dezelfde wijze nagelen als in aanleg is geweest. Bekstukken en muziekbak naderen, ev. opnieuw verlijmen, onhoudbare delen van gelijke makelij vervangen.